

Arché a „nic“

Mám za to, že jedním z nejdůležitějších kroků k principiálnímu obratu filosofického myšlení je nové, zásadně od starořeckého pojetí odlišné chápání „počátku“, *arché*, rozumí se počátku všeho. Samo řecké slovo *arché* znamenalo svými slovními kořeny nejen to, co je na počátku, ale to, co od onoho počátku nadále trvá a dokonce vládne všemu, panuje nade vším (vždyť archonti byli přece vladaři!). Anaximandrův výrok, že jde o to, z čeho všechno vzniká a do čeho zase všechno zaniká, byl takřka bez výjimek chápan tak, že v *arché* je vlastně plnost všeho, zatímco všechno další je jen odvozením z této plnosti. Myšlenka, že by bylo možno stejným právem chápat *arché* jako opak plnosti, totiž prázdnotu, *nicoty*, byla řeckému myšlení zcela cizí. Dokonce i pro atomisty, kteří počítali s „prázdnem“, šlo jen o okrajovou okolnost (a i to se stalo předmětem kritiky a odmítnutí). Zdůraznění „nicoty“ najdeme až v poměrně raném křesťanství; a je pochopitelné, že nejde o myšlenku filosofickou ani filosoficky zdůvodněnou. Nicméně šlo o zvláštní způsob, jak se tato myšlenka začala ozývat nejen v teologii, ale také ve filosofii, a to navzdory tomu, že theologickým motivem k jejímu zdůraznění a posléze dogmatickému zafixování byla obrana proti přesile řeckého myšlení. Důraz na *creatio ex nihilo* mířil zejména proti kompromisní myšlence Boha jako pořadatele čehosi ještě původnějšího, totiž chaosu (eventuelně věčné *hylé* apod.) Jakmile se ovšem myšlenka *nicoty* emancipovala z původních theologických kontextů a ponechala si důvěrnou spjatost se vznikáním, počínáním něčeho nového, co tu dosud nebylo, otevřela se cesta k chápání událostné povahy všeho jsoucího – a tedy k pochopení toho, že všechno nějak začíná, ale také nějak končí.

(Písek, 140423-1.)